

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון רמ"ח, תשפ"ד

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

רכש רכב שנפטר בו תינוק ל"ע

והנהגים, אולם אזכורם של אלו כמו זקפו את הלך מחשבתו והוא התמלא בחיוניות מחודשת ובביטחון מוחלט שהפעם הוא עושה את זה. למעשה רק בפעם השישית עבר נח את הטסט בהצלחה, ולאשרו לא היה גבול. כשהוא מנופף בהתלהבות בתעודת הרישוי מיהר למזוג לעצמו כוס קפה ולהתקשר לכמה מערכות עיתונים כדי לפרסם את מאמצי החיפוש שלו אחר מכונית מתאימה.

הפעם דווקא התגלגל הדבר מהר מן הצפוי. ידיד סיפר לגבאי במנין השחרית בו מתפלל נח סברקוביץ, והעסקה התבשלה במהירות. רכב קטן מסוג 'קיה פיקנטו', מהדורה שלישית אך במצב טוב, שגמא כבר כמאה ועשרים אלף קילומטרים. המחיר נקבע על שמונה עשר אלף שקלים לאחר התמקחות ידועה מראש של שני הצדדים, ונח עמד והשקיף בעונג רב מחלון ביתו על המכונית שחונה לבטח למרגלות הבנין. סוף סוף, הוא פקח את עיניו בבוקר מבלי לחוש את הדחיפות המשתקת שזרמה בעורקיו, והוא חש שהוא מכוון ומנהיג לעצמו בעצמו את סדר היום. זמן לא רב לאחר מכן המכונית הקטנה כבר עשתה את דרכה אל העיר הגדולה, נח מנווט את הספינה בכשרון וברון, וצלילים שקטים של ניגון חסידי מילאו את חללו הדחוס של הרכב.

השמועה על הרכש החדש עשתה לה כנפיים בעיירה הקטנה בה התגורר נח, ובערבו של יום צצו סביבו כמה ממכריו ועטו על הרכב במטרה לבצע בו נסיעת מבחן. בעוד נח מנסה להימלט מעדת המצטופפים, נשמעה לפתע קריאה

על האוטובוס הנכון ובשעה היעודה - גם אז מגיע נח אל המשרד תשוש וקצר רוח מהדרך הארוכה ורבת הטלטולים ורעשי הרקע, והתוצאות בשטח ניכרות היטב. כל באי המשרד יודעים שעד שישתה נח שלש כוסות קפה רצופות לא תנוח רוחו ולא תשקוט דעתו ועל כן מומלץ לשמור מרחק מה מסביבתו.

יום אחד נמאס לו, לנח סברקוביץ. המצב כבר בלתי נסבל, והוא מוכרח לעצור בכח את גלגלי המציאות וגלגלי האוטובוס, ולהתחיל את היום בנינוחות וראש נקי. הפתרון הפשוט מנקר במוחו מזה זמן רב, אלא שגם כאן הוא לא מיהר להביאו לכדי ביצוע. אבל כעת, כלו כל הקיצין כולן והוא אינו יכול יותר להמשיך להתנהל בצורה כזו. הפתרון, כולל כמה שלבים מורכבים בדרך אל השלווה המיוחלת שתפתח בעליזות מדי בוקר את ריסי עיניו; ללמוד תיאוריה, לקבוע שיעורי נהיגה עם מורה חביב ומקצועי, לעבור את המבחנים הדרושים ולהחזיק בידיו תעודת רשיון נכספת. או אז יתחיל מסע הרכש: איתור רכב יד-מי-יודע-כמה במצב סביר ובמחיר ריאלי עבור יהודי בעל אמצעים לא רבים כמוהו. וכך ישלוט סוף סוף בקצב ההתפתחות היומי של הבוקר ללא פגישות אקראיות עם פקחי ונהגי חברת האוטובוסים לפי מצב הרוח היומי וסדרי השביתות הארציות כנגד תנאי השכר.

התהליך כולו ארך זמן כפול ומשולש משיעור וצפה נח. בין טסט רביעי לטסט חמישי כבר כמעט חישב להישבר ולהרכין את ראשו בהשלמה בפני הפקחים

מלאכת השכמת הבוקר, לא קלה היא עבור נח סברקוביץ. בכל בוקר, מרגע שהוא מניח את שתי רגליו על הארץ, כמובן לא לפני שהוא נוטל את ידיו, משפשף את עיניו, מפריח אנחת התמתחות עייפה לחלל החדר וממלמל את מילות 'מודה אני בדעה לא לגמרי צלולה - מתחיל המרוץ הקדחתני להספיק את קו האוטובוס שיוצא מהשכונה הסמוכה שבעיירת הפיתוח הקטנה בה הוא מתגורר, אל העיר הגדולה והשוקקת, בה שוכנים לבטח זה על גב זה משרדים נוצצים, מי יותר ומי פחות, במגדלים שדופים וארוכים המעוצבים בקפידה בשלל צורות שונות ומגוונות. באחד מהם, קיים משרד צנוע של ייעוץ משכנתאות, בו מוצא את עצמו נח סברקוביץ מדי בוקר נוחת בנשימה טרופה לאחר שהפסיד את קו האוטובוס בשעה המתאימה, ונאלץ להמתין חצי שעה מורטת עצבים ומיותרת תחת קורת הגג של התחנה הרעועה, או לחילופין לאחר שעלה על קו האוטובוס הלא נכון ועד שתפס את הטעות הגורלית כבר חלף על פניו האוטובוס המתאים, ולרוע מזלו, גם החיוב המיותר והשגוי כבר בוצע בכרטיס הרב-קו.

גם בימים שנה מספיק לשתות קפה, לטבול במקווה, לשתות קפה, להתפלל שחרית במתינות, להחליף מילה או שתיים על ענייני השעה עם הסובבים, ושוב לשתות קפה וגם לתפוס ארוחת בוקר קצרה ואז לרוץ לתחנת האוטובוס שליד ביתו כדי להגיע במהירות המקסימלית לשכונה הסמוכה ולעלות ברגע האחרון

ידענית מפי אחד הסקרנים: 'נו זה הרי הרכב של מיגלקורן שנפטר להם ילד באוטו'.

נח הרגיש באחת שדמו צף אל לחייו הלוהטות, ובליל הקולות שעבר לדון במאורע הטראגי שאירע למשפחת מיגלקורן שילדם נשכח במכונית ביום קיצי לוהט ול"ע נפטר סגר עליו באימה. הוא מיהר למשוך את אותו בעל הכרוז לצדי הדרך על מנת לברר בדיוק את פרטי המקרה, ולאחר סדרת טלפונים קצרה נודע לו לחרדתו שאכן, ברכב זה, בו הוא מביט בערגה ובנחת מחלון ביתו בכל כמה דקות, אירעה הטרגדיה הבלתי נתפסת שפקדה את משפחת מיגלקורן. נח לא היה מסוגל להשלים עם העובדה שהוא ינהג ברכב בו אירע אסון שכזה, מלבד

מכאן ולהבא.

רבי יעקב עטלינגר, רבה הראשי של אלטונה, מחבר הספר הנודע 'ערוך לנר', ערך תשובה בספרו שו"ת בנין ציון (סימן קכד) לקהילת אמשטרדם שבהולנד, לאור שאלה שנשאל על תלמיד חכם צדיק היושב על כסא הוראה שיש לו בנות, אך לא זכה להעמיד בנים לאחר ששלשה בנים שנולדו לו בזה אחר זה מתו, וכעת נפשו בשאלתו, האם בעקבות מה שהובא בספר חסידים (סימן רמת, תעה) שאדם שמתו לו ג' בנים יעזוב את העיר שדר בה, אלא שבעירו יש חשש שמי שימלא את תפקידו ברבנות לא יהיה הגון כמותו, במיוחד שהוא משופע בממון ואינו צריך לבריות, כך שלגביו אין חשש שישא פנים. ה'בנין ציון' האריך בתשובתו וכתב

ה'בצל החכמה' מתייחס בדבריו גם לדברי רבינו יהודה החסיד, וכתב שדבריו נאמרו בבית שמתו בו שלשה בזה אחר זה, והיינו כשמתו בתוך הבית, אבל אם דרו בבית ומתו חוץ לבית, אפשר שאין קפידא. ואף אם נאמר שגם בנחלה בתוך הבית והכניסוהו לבית החולים ומת שם, הוא גם בכלל אזהרה זו, מכל מקום באופן שלא חלה אלא מת פתאום מפגעי הדרך, אין זה במשמעות לשונו

שעיקר החשש שהזכיר הספר חסידים שהמקום גורם ושעל כן יצא מן המקום, לא נזכר בשום מקום בגמרא, ואף לפי מה שמצינו בגמרא (ראש השנה טז.) ששינוי מקום גורם קריעת גזר דין, ולמדים את הדבר מאברהם אבינו שנצטווה לשנות מקומו כדי לשנות את מזלו, הרי מובא שם כי רבי יצחק אינו סובר כן ולפי דעתו אצל אברהם הסיבה הייתה משום זכות ארץ ישראל. ומה שכתב

הבהלה שאחזתו בדמות חששות כבדים על הסכנה העצומה שרובצת במכונית זו. הוא אינו מוכן לקחת סיכון חלילה, ועל כן החליט נח לבטל את חוזה המכר, ולהשיב את הרכב לבעליו הראשונים.

להבנתו, מדובר במקח טעות גמור, כי אילו היה מודע לעובדה מצערת זו, בו במקום היה מסרב לחתום על העסקה. אולם זבולון מיגלקורן, האב השכול, לא מיהר להסכים עם נח שהיה זה מקח טעות, והוא הציע לו לגשת יחדיו אל בית ההוראה לברר דעת תורה.

עיקרי הנושא בהלכה

א. בית שמתו בו שלשה אנשים

כתב בספר חסידים (סימן תעה) אם בנה בית חדש או נכנס בבית מחדש, ומתו בו שלשה זה אחר זה, הרי אם יעכב יותר בבית זה, הרי זה מתחייב בנפשו שיאבדו

שאם מתו שלשה בבית אחד בזה אחר זה אסור להתעכב באותו בית, זהו כאשר היו בבית מזוזות כשרות, אולם אם בשעה שאירעו המאורעות לא היו בבית מזוזות כשרות, כעת כאשר הציבו שם מזוזות כשרות, יש לומר שאזלא לה קפידא, אך לא הכריע בנידון. עוד דקדק בלשונו של הספר חסידים שכתב במי שבנה בית חדש או נכנס לבית חדש, שמא שכירות בית או שאלת בית אינם בכלל הקפידא.

ב. הטעמים משום גלות ומזל תלויים בעיר ולא בבית

בשו"ת בצל החכמה (חלק ג סימן מב), נשאל רבי בצלאל שטרן, מדיירי בית אחד שבבניינים הסמוכים אירעו כמה אסונות ל"ע, אחד נפטר צעיר לימים, ונכרי אחד מת באופן פתאומי כבן שלשים שנה, ואשה נכריה ובתה נהרגו בתאונת דרכים, ועל כן הם שואלים אם נכון להמשיך לדור בבית ההוא, או דלמא איתרע מזליה דהאי ביתא, וראוי שיעברו לגור בבתיים אחרים. והשיב להם על פי דברי הגמרא (בבא מציעא עה:): שלשה צועקים ואינם נענים, אחד מהם הוא מי שקנה אדון לעצמו, ויש מפרשים בגמרא שהכוונה שהורע מזלו בעירו ואינו עובר לעיר אחרת. ממה שלא התבאר שם כן על מי שהורע מזלו בבית ואינו עובר לבית אחר, מוכח שחכמים היה 'קים להו', שהורע המזל או הוטב אינו תלוי בבית כי אם בעיר.

ובשו"ת בצל החכמה מביא את דברי הרשב"א (מיוחסות לרמב"ן סימן רפה) ששאלוהו מה מועיל מעבר המגורים, הרי נאמר (ירמיהו י כג) 'כי לא לאדם דרכו', ואם נגזר עליו להיות לו רע איך יוכל לשנות הדבר במה שעובר לעיר אחרת. השיב הרשב"א כי פעמים שהחטא גורם למנוע ממנו טוב וצריך לכפרה, ואחד מדרכי הכפרה הוא שינוי מקום, לכן אמרו שיגלה ממקומו. ופעמים שהמזל גרם, וכשיסתלק למקום אחר יצא מתוך ההפיכה.

ודקדק בדבריו, כי הן לפי הטעם הראשון, שאמנם גם כאשר מעתיק מושבו לבית אחר באותה עיר, נחשב הדבר כגלות, כמו שמצינו בענייניו של רוצה בשגגה, שאם הרג בעיר מקלטו הרי הוא גולה משכונה לשכונה (מכות יב:), וכן מצינו לגבי גלות הסנהדרין (ראש השנה לא.) שגלתה מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים, אך מכל מקום גלות המכפרת שקורעת גזר דינו של אדם היא

דוקא כשגולה לעיר אחרת, וכך כתב ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ב הלכה ד) שמדרכי התשובה הוא להיות השב גולה ממקומו, שגלות מכפרת עוון מפני שגורמת לו להכנע ולהיות עניו ושפל רוח, ועניו ושפל רוח היינו דוקא בגולה לעיר אחרת שאין לו מכרים ורעים כבעירו. יגיעת הדרכים והאכסנאות משברים יצר הרע ומונעים האדם מעבירה (תוספות קידושין מ. ד"ה ויעשה). והן לפי הטעם השני שהמזל גורם, המזל לא ישתנה רק כשיעקור למקום אחר אבל לא ממקום למקום באותו עיר. דברים אלו מקבלים חיזוק לפי הסברו של החתם סופר (חידושים בבא מציעא שם) בדברי הגמרא בבא מציעא אודות מי שקנה אדון לעצמו.

אלא שלמרות שאין לכך מקור בגמרא, מכל מקום דבריו בספר חסידים הם דברי קבלה ורבים חוששים לזה, וגם הרבה פעמים הנסיון מעיד על דבריו, על כן על פי דין הגמרא אין חיוב לצאת מן המקום, אבל אין בידו להשיב דעת מי שלבו נוקפו שלא לחוש לדברי ספר חסידים, ובפרט דחמירא סכנתא מאיסורא, ורחמי שמים מרובים

החתם סופר מסביר בכוונת הדברים שהשר והכוכב המשפיעים באותו המקום אינו טוב לו, ואם אינו הולך למקום אחר אלא נשאר בהשפעת אותו השר הרי הוא קונה אדון לעצמו. לפי זה, עליו לעזוב את כל האזור שתחת השפעת השר והכוכב שאינו טוב עמו. נמצא איפוא שאין טעם שיעזבו את הבית ההוא, כי אין מזל מיוחד לכל בית ובית, אלא מזל משותף לכל העיר, ולא בבית תלוי הדבר אלא בעיר. ה'בצל החכמה' מתייחס בדבריו גם לדברי רבינו יהודה החסיד, וכתב שדבריו נאמרו בבית שמתו בו שלשה בזה אחר זה, והיינו כשמתו בתוך הבית, אבל אם דרו בבית ומתו חוץ לבית, אפשר שאין קפידא. ואף אם נאמר שגם בנחלה בתוך הבית והכניסוהו לבית החולים ומת שם,

הוא גם בכלל אזהרה זו, מכל מקום באופן שלא חלה אלא מת פתאום מפגעי הדרך, אין זה במשמעות לשונו.

מלבד זאת, יש לחקור בכוונת הספר חסידים, מה הגדר של 'בזה אחר זה', אם הכוונה ביום אחד או בשלשה ימים או ברציפות. יתכן שהכוונה שמתו שלשה בעלי הבית בזה אחר זה. אך יתכן שהכוונה שמאז שמת הראשון ועד שמת השלישי בבית זה, לא מת אף אחד באותה עיר או שכונה.

עוד יש לחקור אם כוונתו דוקא לשלשה יהודים או גם לגויים. שורש הספק על פי המובא במסכת תענית (כא): שאמרו לרב יהודה שיש מגיפת דָּבָר אצל החזירים שבעיר, גזר רב יהודה תענית על כך, לפי

שהמעיים שלהם דומים למעיים של בני אדם, וכתבו התוספות (שם ד"ה אמרו) שלפי זה כל שכן כאשר יש מגיפה של דָּבָר אצל הגויים שיש לחוש לישראל, אך הר"ן (שם ד"ה גרסינן בגמרא) חולק ודעתו כי גוי וישראל אינו דומה לבהמה וישראל, מאחר וגויים וישראל הם שתי אומות ואין עונשן שוה והן נידונות לפי מעשיהם. להלכה אמנם קיימא לן (סימן תקעו

סעיף ג) כשיטת התוספות, אך עדיין יש לומר שהלכה זו נכונה כלפי מגיפה

שהגופים דומים והמגיפה שוה בשניהם, ולא בדבר שהוא מחמת קפידא ושטן רע, שיתכן שאף התוספות מודים שאין דנים מגויים על ישראל, כיון ששתי אומות הן אין עונשן שוה ושטנא לא שליט בתרי אומות.

ומכל זה, העלה לדינא, לגבי דיירי הבית ההוא, שם היו כולם דרים בשכירות, וגם לא מת בבית

ההוא רק יהודי אחד והשלשה האחרים היו גויים, וגם האחרונים מתו חוץ לביתם, וגם עברו כמה חודשים בין מיתת היהודי למיתת הגוי, לכך אין לחוש.

ויש להוסיף עוד על פי זה, לגבי בניינים רבי קומות ומרובי דיירים, ויש בניינים שגרים בהם אף מאות דיירים, כי יתכן שבאופן כזה דברי רבי יהודה החסיד מתייחסים דוקא לדיירים שדרו באותה דירה, ולא בכללות בניין ההוא. אמנם מצד דברי החתם סופר על השפעת השר והכוכב, שבוודאי ההשפעה היא על כל אותו בניין, אך גם בלא"ה לפי דבריו המזל הוא על כל השכונה או העיר, ולא נשמע שיש לעזוב את האזור, מלבד כאשר לאותו אדם עצמו מתו ג' בנים כנ"ל.

וכתב שאף על פי שכתב ב'דברי חיים' (חלק א אבן העזר סימן ח) שדברי רבי יהודה החסיד הם למעלה משכלינו ואין לנו לפלפל בכוונת דבריו שאין לנו בהם שום ידיעה, כוונתו לומר שאין בכוחנו לתת טעם לדברי הספר חסידים ולהסיק מכך שבאופן שהטעם לא שייך אינו בכלל אזהרה, אולם כל מה שאינו נכלל במשמעות לשונו, אדרבה 'הבו דלא לוסיף עלה'. [ראה דרכי תשובה (סימן קטז ס"ק נד ד"ה ועיין בשו"ת)].

ויש לציין על כך מה שכתב בשו"ת דברי יציב (יורה דעה סימן נט) לגבי הנהגת הדיור בבית חדש במקום שלא היה שם בית מקודם, שבצוואת רבינו יהודה החסיד (אות טז-יז) כתב שלא יבנה אדם בית על קרקע שלא עמד

בו בנין מעולם, ולא ידור אדם בבית שנבנה על קרקע שלא עמד בו בנין מעולם, והרי דרך העולם בזמננו שלא יודעים בין ימינם לשמאלם, דבר כזה הוא וודאי בגדר שומר פתאים ה', ומאן דלא קפיד לא קפדי בהדיה, ומכל מקום מאחר ששאלו הציע לפניהם דרך תיקון לענין.

המשך הדיון והיוצא להלכה נביא בע"ה ובס"ד בשבוע הבא

